

Kalenderhane in Istanbul, The Buildings, Their History, Architecture, and Decoration, Final Reports on the Archaeological Exploration and Restoration at Kalenderhane Camii 1966-1978, edited by Cecil L. Striker and Y. Doğan Kuban, Verlag Phillip von Zabern, Mainz 1977. IX-X : Preface, XI-XV: List of Illustrations, 1-150: Chapters, 1-179: Plates, 1-38: Folios.

Yukarıda künyesini verdiğimiz kitap, Türkiye'de yapılmış bir arkeolojik kazı ve mimari restorasyonu derli toplu anlatan bir monografidir. Farklı dönemlerde farklı kullanım amaçları dolayısıyla ile geçirdiği mimari değişiklikleri bünyesinde toplayan İstanbul'daki Kalenderhane Camisi, 1966 yılından 1978 yılına kadar yapılan çalışmalarla kimliği ortaya çıkarılan bir anıt eser olarak bu kitaba konu olmuştur.

İstanbul Teknik Üniversitesi ile Harvard Üniversitesi'nin işbirliği sonucu yürütülen çalışmalar Dumbarton Oaks Kurumu tarafından desteklenmiş, yapının içinde ve çevresinde yapılan arkeolojik kazı ve restorasyon, bu kurumları temsil eden editörler tarafından yayına hazırlanmıştır. Cecil L. Striker ve Y. Doğan Kuban, her ikisi de mesleki birikimleri ve yayınlarıyla tanınmış bilim insanları olarak, hem projenin yürütülmesi hem de işlemlerin bir kitaba yansıtılarak belgelenmesinde üstün çaba göstermişlerdir. Ayrıca geniş bir uzman kadrosunun bilimsel ve teknik destekleri teşekküle değer bulunmuştur.

Söz konusu arkeolojik işlemin öyküsü daha önceki yıllarda dönemlik raporlar halinde aynı yazarlar tarafından kaleme alınmış* sonuç olarak derlenen her türlü belge ve bilgi yeni bir kitapta bütünleştirilerek okuyucuya sunulmuştur.

Kitabın Giriş bölümü; projenin niteliği, araştırma ve kaynakların tarihçesi ile sözlükten oluşan alt başlıklarla ayrılmıştır. Glossary bölümünde, yapının yer aldığı çevre ve durum planındaki başlıca mimari unsurları tanımlanmaktadır.

İkinci Bölüm, Roma, Bizans, Latin İstilas ve Osmanlı dönemlerindeki tarihi topografyayı ele almakta, asıl yapı ve yakın çevresindeki mimari kalıntıların arazi üzerindeki konumları kültür tarihi çerçevesinde incelenmektedir. Bu bölüm, daha sonraki mimari araştırmalarına ışık tutan bir kuramsal giriş niteliğindedir.

Üçüncü Bölüm, mimari konusuna ayrılmıştır. Burada kısa bir girişten sonra, Kalenderhane'nin farklı dönemlerde gösterdiği değişik kütle kompozisyonları ve plan şemaları belirlemeye çalışılmıştır. Bundan sonraki alt başlıklarda; Valens Su Kemer, Roma Hamamı, Kuzey Kilise, Bema Kilisesi, Asıl Kilise, Latin İstilas, Paleologoslar, Osmanlı Dönemi, Kuzeydoğu Koridoru, diakonikon, Nartekler ve Genel Sonuçlar ele alınmaktadır.

Dördüncü Bölüm, Mimari Plastik konusuna ayrılmıştır. Burada sütun başlıkları, kornişler ve döşeme levhaları gibi bezeyici unsurlar veya sunak ve ambon gibi iç mekan mobilya unsurları tanımlanmaktadır.

* Birinci ve Beşinci Ön Raporlar sırasıyla şu şekilde yayınlanmıştır: Dumbarton Oaks Papers. s., 21 (1968), s., 267-271; s., 22 (1969), s., 185-193; s. 25 (1971), s., 251-258, s. 29 (1975), s. 306-318.

Beşinci Bölüm: Mermer Kaplama ve Döşemelere ayrılmıştır.

Altıncı Bölüm: Mozaik ve Freskoları tanımlamakta; İsa, Meryem ve bitki süslemeleri tanım ve ikonografik yorumlarıyla incelenmekte, tarihleme teklifleri yapılmaktadır.

Kitabın sonundaki 179 adet siyah-beyaz ve renkli fotoğrafta, kazı safhaları, binanın iç ve dış ayrıntı, mimari plastik parçalar ve resim programı yeterince zengin bir biçimde sergilenmektedir. Bundan sonraki kısımda, katlanmış büyük sayfalar halinde 38 adet çizimle yapının çeşitli kesit, plan ve rölöveleri verilmektedir. Metin içindeki 90 adet çeşitli plan ve duvar resimleri, kitabın görsel malzeme yönünden oldukça zengin bir anlam tarzını benimsediğini göstermektedir.

Özet ve sonuç olarak; İstanbul'un oldukça işlek bir semti olan Vezneciler'de yürütülen arkeolojik bir işlem ve restorasyon çalışması zengin bir literatüre dönüşürken, böyle bir sürecin ayrıntılı bir rapor halinde yayınlanması benzeri projeler için ciddi bir örnek oluşturmaktadır. Yayının Türkçe'ye çevirilerek yayınlanması okuyucu kitlesini artıracak yararlı bir girişim olacaktır.

SELÇUK MÜLAYİM